

บทที่ ๔

การคัดค้านการใช้พื้นที่ “คลองด่าน” ตั้งโรงบำบัดน้ำเสีย

ข้อขัดแย้งในประเด็น “ที่ตั้งโครงการ” ถูกขยายไปสู่ ประเด็น “ความเป็นมาของโครงการ” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของคำว่า “ส่วนรวม” ทั้งฝ่ายรัฐและประชาชนในพื้นที่ต่างนำเสนอข้อมูลนี้แก่สาธารณะ โดยถูกเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องเดียวกันได้อย่างกลมกลืน ทั้งที่ต่างฝ่ายต่างก็เสนอข้อมูลในประเด็นเดียวกันนี้จากเป้าหมายที่ต่างกัน ฝ่ายรัฐมุ่งนำเสนอความเป็นมาของโครงการด้วยชุดของข้อมูลที่ชี้ถึง “ความจำเป็น-ของการต้องจัดให้มีโครงการ” ขณะที่ประชาชนในพื้นที่เคลื่อนไหวผ่านแกนนำชาวบ้านนำเสนอในประเด็นเดียวกันด้วยชุดของข้อมูลที่ชี้ถึง “ความไม่เหมาะสม-ในการเลือกที่ตั้งโครงการ” แน่นนอนที่สุดเป้าหมายของการนำเสนอ “ความจำเป็น” ก็เพื่อให้โครงการดำเนินต่อไปได้อย่างมีความชอบธรรม และการนำเสนอ “ความไม่เหมาะสม” ก็เพื่อให้เลิกใช้พื้นที่โซนติ

การกล่าวถึง “ความเป็นมาของโครงการ” จึงถูกตีความจากมุมที่ต่างกัน การอธิบายความเป็นมาของโครงการจากฝ่ายรัฐ จะอ้างอิงปัญหามลพิษของจังหวัดสมุทรปราการที่เข้าขั้นวิกฤติ โดยเน้นที่มลพิษจากน้ำเสียที่ปล่อยมาจากโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหลัก เมื่อแก้ไขตรงนี้แล้วพื้นที่อื่นๆก็จะได้รับประโยชน์ไปด้วย เป็นการตีกรอบของปัญหาให้อยู่ในภาพกว้าง ขณะที่การอธิบายความเป็นมาของโครงการจากฝ่ายประชาชนในพื้นที่ จะมุ่งหาความเป็นส่วนหนึ่งของโครงการอย่างสำคัญมาตั้งแต่ต้น เป็นการตีกรอบของปัญหาให้จำกัดเฉพาะพื้นที่แต่ละแห่งมากกว่าที่จะมองแบบคลุมๆกันไปซึ่งสะท้อนออกมาด้วยคำถามสำคัญว่า ทำไมต้องเป็นคลองด่าน

ดังนั้น ทั้งสองฝ่ายต่างไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมตามโครงการจัดการน้ำเสียนี้อัน แกนนนำชาวบ้านยืนยันว่า พวกเขาไม่ได้ปฏิเสธความจำเป็นของการจัดให้มีโครงการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมตามเหตุผลที่รัฐมักอ้างเสมอ แต่ในเมื่อพวกเขาไม่ได้เป็นผู้ก่อมลพิษ ทำไมต้องมาเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงจากการจัดการปัญหามลพิษ พวกเขาเพียงแต่ไม่เห็นด้วยที่จะใช้ “คลองด่าน” ที่ตามผังเมืองเป็นพื้นที่สีเขียว ไม่ใช่เขตอุตสาหกรรมต้องมารองรับมลพิษจากเขตอุตสาหกรรมที่มีจำนวนโรงงานมากที่สุดของประเทศ

ทำไมต้องเป็น “คลองด่าน” ในมุมมองของชาวบ้าน

นับจากโครงการจัดการน้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการตามแผนงานที่ได้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้อย่างเป็นทางการโดยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๓๘ ไม่ปรากฏว่ามีกระบวนการให้พื้นที่คลองด่านเป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสียตามแผนงานก่อสร้างของโครงการฯแต่อย่างใด จนกระทั่งมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๐ เห็นชอบในหลักการปรับปรุงวิธีการก่อสร้างและวงเงินที่เพิ่มขึ้น นับเป็นมติที่ชี้ว่าได้มีการตัดสินใจเปลี่ยนที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสียทางฝั่งตะวันออกจากเดิมที่บางปูใหม่ย้ายออกไปอีก ๒๐ กม. ซึ่งก็คือพื้นที่ในตำบลคลองด่านพอดี

แต่ยังคงมีโรงบำบัดน้ำเสีย ๒ แห่ง คือ ยังคงมีทางฝั่งตะวันตกที่บางปลาจอกอีกแห่งหนึ่งด้วย จนมาถึงมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๐ เห็นชอบกับผลการประกวดราคาและให้ยกเลิกโรงบำบัดน้ำเสียทางฝั่งตะวันตกที่บางปลาจอกให้เหลือโรงบำบัดน้ำเสียฝั่งตะวันออกที่คลองด่านเพียงแห่งเดียวและรวบรวมน้ำเสียจากฝั่งตะวันตกลาล้างลอดท่อที่วางใต้แม่น้ำเจ้าพระยามาบำบัดที่ฝั่งตะวันออก

นี่เป็นประเด็นที่ชาวคลองด่านให้ความสำคัญและอภิปรายถึงอย่างมาก ในเมื่อแรกเริ่มไม่มีแล้วอะไรเป็นมูลเหตุที่ส่งให้พื้นที่ตำบลคลองด่านถูกเลือกเพียงที่เดียวในที่สุด ชาวคลองด่านเชื่อว่าการย้ายที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสียมาไว้ในพื้นที่ตำบลคลองด่าน “มีเงื่อนไข” จึงไม่เชื่อคำชี้แจงจากกรมควบคุมมลพิษที่ยืนยันเสมอว่าได้ดำเนินการถูกต้องตามระเบียบขั้นตอนของทางราชการแล้ว

การย้ายโรงบำบัดน้ำเสียจากจุดเดิมที่บางปูใหม่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับประเด็น “การเป็นเจ้าของที่ดิน” ใครเป็นผู้ถือครองที่ดินจึงถูกเปิดเผยแก่สาธารณะ ไม่ใช่เรื่องยากในการหา “เบาะแส” ที่จะมาจุดประกายในประเด็นเจ้าของที่ดิน เพราะก่อนหน้านี้เป็นที่รู้กันทั่วไปในตำบลว่าเจ้าของที่ดินที่แท้จริงเป็นใคร แม้ว่าที่ดินแปลงนี้จะมีการเปลี่ยนมือเจ้าของมาหลายครั้ง จนถึงในนามของบริษัทคลองด่าน มารีน แอนด์ ฟิชเชอรี จำกัด ซึ่งเป็นผู้ขายที่ดินให้กรมควบคุมมลพิษเพื่อใช้ในโครงการก็ตาม ชาวบ้านที่เคยเป็นเจ้าของที่ดินและใช้ประโยชน์ที่ดินนี้มาก่อน ยืนยันว่า ช่วงที่มีการกว้านซื้อที่ดินผืนใหญ่นี้เพื่อไปทำสนามกอล์ฟนั้น ผู้มากว้านซื้อเป็นตัวแทนของผู้กว้างขวางในจังหวัดสมุทรปราการตระกูลหนึ่งซึ่งมีบทบาททางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ดังนั้น ในเบื้องต้นชาวบ้านจึงเชื่อว่า มูลเหตุสำคัญที่ผลักดันให้รัฐเลือกพื้นที่ตำบลคลองด่านเป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสียเป็นผลจากความพยายามของ “เจ้าของที่ดินผู้ถือโฉนด” ต้องการขายที่ดินแปลงนี้หลังจากที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินแปลงใหญ่นี้ทำสนามกอล์ฟตามความตั้งใจเมื่อเริ่มแรกและถูกทิ้งร้างไว้ โครงการที่มีเป้าหมายเพื่อจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ถูกผู้ต้องการหาประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องโดยดำเนินการผ่านนักการเมืองที่ร่วมในรัฐบาลผสมขณะนั้น

ในช่วงต่อมา ชาวบ้านเชื่อว่า มีกลุ่มผลประโยชน์มากกว่าหนึ่งกลุ่มมา “รุมทั้ง” โครงการฯ และมีส่วนอย่างมากในการปรับเปลี่ยนแผนงานการก่อสร้างที่ส่งผลให้วงเงินในการดำเนินโครงการสูงขึ้นจากเดิมกว่าเท่าตัว ในลักษณะที่ต่างได้รับประโยชน์จากการย้ายที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสีย เพราะจากบางปูใหม่ไปถึงคลองด่านจะต้องลงทุนก่อสร้างท่อส่งน้ำเสียอีก ๒๐ กม. และการกำหนดให้เหลือโรงบำบัดน้ำเสียเพียงโรงเดียวทางฝั่งตะวันออกทำให้ต้องมีการสร้างท่อลอดแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเท่ากับว่าผู้รับเหมาก็จะได้รับประโยชน์ไปด้วย โดยเฉพาะกลุ่มผู้รับเหมาที่ชนะการประกวดราคา คือ กลุ่มบริษัท NVPSKG ถูกโยงใยว่ามีนักการเมืองร่วมรัฐบาลมีหุ้นส่วนอยู่ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าการออกแบบโครงการออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ ที่ได้รับอนุมัติตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๐ เห็นชอบในหลักการให้ปรับปรุงวิธีการก่อสร้างและวงเงินที่เพิ่มขึ้นนั้นเป็นแผนงานที่เอื้อประโยชน์แก่กลุ่มธุรกิจการเมือง จึงไม่แปลกอะไรที่สุดในที่สุด

กลุ่มธุรกิจการเมืองก็เป็นผู้ชนะการประกวดราคาพร้อมกับเงื่อนไขให้จัดหาที่ดินด้วย จะเลือกที่ดินบริเวณคลองด่านเป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสียอย่างมีความชอบธรรม โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐร่วมรู้เห็นและเป็นกลไกดำเนินการของกลุ่มธุรกิจการเมือง

อย่างไรก็ตามสิ่งที่เสริมให้ชาวคลองด่านเชื่อว่า การเลือกพื้นที่คลองด่านนี้เป็นผลจากแรงผลักดันของกลุ่มธุรกิจการเมือง ก็คือ การออกมามีพหุวิชาการการออกแบบโครงการของกลุ่มวิศวกรสิ่งแวดล้อมชั้นนำของประเทศที่ยืนยันว่าเป็นการออกแบบโครงการที่ไม่เหมาะสม โครงการที่ออกแบบมานี้มีขนาดใหญ่โตเกินไปทำให้ต้องใช้งบประมาณลงทุนมากเกินไป น่าจะสร้างขนาดที่พอเหมาะกระจายไปตามพื้นที่ที่มีปัญหาน้ำเสีย ซึ่งเท่ากับสนับสนุนว่าหากออกแบบโครงการเหมาะสมก็ไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่คลองด่าน ประเด็นเทคนิคทางวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมด้านการบำบัดน้ำเสียจึงถูกเชื่อมโยงเป็นเหตุผลที่ชาวบ้านใช้อธิบายถึงความไม่เหมาะสมในการเลือกพื้นที่คลองด่านด้วย

ในที่สุด ชาวคลองด่านจึงกล่าวหาหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบโครงการโดยทำหนังสือร้องเรียนต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ(ปปช.)โดยชี้มูลความผิดของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่านไว้ ๓ ประการ สารสำคัญคือ มีการทุจริตคอร์รัปชั่นเกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ ข้อกล่าวหาประการแรกระบุว่า มีการทำสัญญาเอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทรับเหมาทำให้รัฐต้องเสียเงินงบประมาณเพิ่มเติมถึงหนึ่งหมื่นล้านบาท ข้อกล่าวหาประการที่สองเป็นเรื่องการจัดซื้อที่ดินแพงเกินจริงและประการที่สามจำนวนที่ดินไม่ครบตามจำนวนที่รัฐต้องจ่ายเงินไป

ข้อคัดค้านและการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน

เหตุผลสำคัญที่นำไปสู่การคัดค้านของชาวคลองด่าน ก็คือ ชาวบ้านเห็นว่าการตั้งโรงบำบัดน้ำเสียในพื้นที่คลองด่านจะเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายแหล่งอาหารของประเทศและวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิม พวกเขาไม่มั่นใจในเทคโนโลยีของระบบบำบัดและเทคนิคการก่อสร้างตัวระบบบำบัดและการเดินท่อส่งน้ำเสียใต้ดิน การปล่อยน้ำเสียที่บำบัดแล้วทิ้งลงทะเลวันละเป็นแสนลูกบาศก์เมตรจะก่อปัญหาขึ้นได้ หากเดินระบบเต็มความสามารถในการบำบัดตามที่ออกแบบไว้จะมีน้ำเสียที่บำบัดแล้วปล่อยทิ้งลงทะเลถึง ๕๒๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน ชาวบ้านเชื่อว่าน้ำทิ้งจำนวนมากมายนี้จะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางน้ำและวิถีชีวิตของชาวประมงในตำบลคลองด่านและใกล้เคียงอย่างแน่นอน พวกเขาเรียนรู้มาจากผู้เชี่ยวชาญของสมาคมวิชาชีพด้านวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมว่าระบบบำบัดที่ใช้ในโครงการจะไม่สามารถกำจัดโลหะหนัก ไนโตรเจนและฟอสฟอรัสออกได้ ขณะเดียวกันพวกเขารู้ด้วยภูมิปัญญาจากอาชีพประมงว่า หากแม้สามารถบำบัดได้ปริมาณน้ำจืดจำนวนมากนี้ก็จะมิผลต่อการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่เพราะจะไปเจือจางความเค็ม ทำให้บริเวณจุดปล่อยน้ำทิ้งมีระดับความเค็มต่ำกว่าที่หอยแมลงภู่จะเจริญเติบโตได้ตามธรรมชาติ

ชายฝั่งทะเลคลองด่านมีลักษณะเป็นป่าชายเลน ถัดออกไปในทะเลจะเป็นที่เพาะเลี้ยงหอย

แมลงภู่ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ ท้องทะเลตรงนี้ชาวบ้านใช้ทำอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและทำประมงชายฝั่งอื่นๆ เมื่อสัตว์น้ำจากแหล่งสำคัญนี้มีสารตกค้างที่เป็นพิษกระจายออกไปสู่ผู้บริโภคย่อมจะได้รับผลกระทบไปด้วย จากที่คลองด่านเป็นแหล่งอาหารของประเทศที่ตกทอดกันมาแล้วหลายชั่วคน ประชากรส่วนใหญ่ที่นี่ประกอบอาชีพประมงและอาชีพที่เกี่ยวข้องด้วยประมงในที่สุดก็จะหมดอาชีพ

ชาวบ้านยืนยันว่า คลองด่านเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจและอยู่ในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้ ส่วนสำคัญก็มาจากการทำอาชีพประมงและอาชีพเนื่องด้วยประมง “ที่ผ่านมาภาคอุตสาหกรรมล้มเหลว ทำให้ประเทศชาติต้องวิกฤติทางด้านเศรษฐกิจ แต่ชาวคลองด่านมิได้รับผลกระทบเพราะไม่ได้เกี่ยวข้องกับภาคอุตสาหกรรม พื้นที่ในตำบลคลองด่านตามผังเมืองไม่มีสีม่วงเพื่ออุตสาหกรรม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อเกษตรกรรมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทำประมงชายฝั่งการทำอาชีพประมงเป็นอาชีพที่ยั่งยืน เพราะมีรายได้อย่างต่อเนื่อง การที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เหาของเสียจากภาคอุตสาหกรรมมาทำลายภาคเกษตรกรรมเป็นการกระทำที่ไม่สมควรเป็นอย่างยิ่ง”

ขณะเดียวกัน ชาวบ้านก็ได้แสดงท่าทีต่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของจังหวัดสมุทรปราการไว้อย่างชัดเจน ชาวบ้านยืนยันว่า พวกเขาตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมดี โดยเฉพาะการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำก่อนที่จะวิกฤติกว่าที่เป็นอยู่ แต่จะต้องดำเนินการภายใต้หลักการ “ผู้ใดก่อผู้นั้นต้องรับผิดชอบ มิใช่โยนปัญหาไปให้ผู้อื่น” หลักการนี้อยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่าปัญหามลพิษทางน้ำมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่จังหวัดสมุทรปราการมีโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุดของประเทศ และยังเป็นผลจากเจ้าของ/ผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมบางส่วนที่ขาดความรับผิดชอบต่อลบล้างมลพิษปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำ การแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำของจังหวัดเป็นสิ่งที่ดี แต่ไม่เห็นด้วยกับการนำของเสียจากภาคอุตสาหกรรมมาทำลายภาคเกษตรกรรมด้านประมง เมื่อภาคอุตสาหกรรมเป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษจึงควรจะต้องแก้ที่ต้นเหตุ

หลังจากที่โครงการฯ เริ่มดำเนินการมาได้ไม่นานนัก กลุ่มแกนนำชาวบ้านคลองด่านได้ดำเนินการคัดค้านมาโดยตลอด สามารถสรุปประเด็นข้อคัดค้านได้ดังนี้

๑. โครงการจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย และอาชีพประมงของชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่ชายฝั่ง

น้ำจืดที่ได้ผ่านการบำบัดและปล่อยลงสู่ทะเลถึงวันละ ๕๒๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน จะทำให้น้ำทะเลในบริเวณนั้นมีความเค็มลดลง ส่งผลต่อระบบนิเวศน์ชายฝั่ง สัตว์น้ำตามธรรมชาติและหอยแมลงภู่ที่ชาวบ้านเพาะเลี้ยงไว้ไม่สามารถอยู่ได้ ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากชาวบ้านที่อยู่บริเวณนั้นมีอาชีพทำการประมงและเพาะเลี้ยงชายฝั่งเป็นส่วนใหญ่

น้ำทะเลและพื้นดินจะปนเปื้อนไปด้วยโลหะหนัก สารเคมี และสารแขวนลอยต่างๆ ที่ขบวนการ

บำบัดไม่สามารถกำจัดออกได้เกิดการสะสมทั่วบริเวณ กากตะกอนที่เกิดขึ้นจากการบำบัดซึ่งปนเปื้อนไปด้วยสารที่เป็นอันตรายต่างๆ เมื่อขุดลอกขึ้นมาจากบ่อบำบัดข้างต้นจะนำมาตากไว้ที่ลานตะกอนซึ่งไม่มีหลังคา เมื่อฝนตกจะชะสารที่เป็นอันตรายเหล่านั้นลงทั่วบริเวณ และบ่อเก็บกากตะกอนย่อมมีแมลงและสัตว์รบกวนเกิดเป็นแหล่งเพาะและแพร่กระจายเชื้อโรค ปัญหาเรื่องกลิ่น เนื่องจากเป็นบ่อเปิดขนาด ๘ ไร่ และใช้ระบบบำบัดแบบไร้อากาศซึ่งก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

๒. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม มิได้จัดทำประกาศาพิจาณ์ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประกาศาพิจาณ์พ.ศ.๒๕๓๙

โครงการนี้มิได้จัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕

การก่อสร้างโครงการนี้ ผ่าฝืนต่อพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.๒๕๓๕ เนื่องจากโครงการนี้อยู่ในข่ายเป็นโรงงานจำพวก ๓ ลำดับที่ ๑๐๑ ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวง พ.ศ.๒๕๓๕ ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.๒๕๓๕ แต่กลับไม่ขออนุญาตตั้งโรงงานก่อนดำเนินการ

โครงการนี้ฝ่าฝืนต่อข้อกำหนดการใช้ที่ดินตามกฎหมายผังเมือง เนื่องจากพื้นที่ตำบลคลองด่าน เป็นพื้นที่สีเขียว ซึ่งห้ามก่อสร้างโรงงานทุกประเภททุกขนาด

๓. ความไม่โปร่งใสของโครงการ

กรมควบคุมมลพิษได้ย้ายแผนงานโครงการจัดการน้ำเสีย จังหวัดสมุทรปราการที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๓๘ ให้สร้างระบบบำบัดน้ำเสีย ๒ ฟังมารวมสร้างไว้ที่ หมู่ ๑๑ ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ โดยไม่มีเหตุอันสมควรและโครงการนี้ซื้อที่ดินที่มีราคาแพงเกินความเป็นจริง

มีการทำรายงานการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่านในคราวประชุม สมัยที่ ๑/๒๕๔๑ เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๑ ที่เป็นเท็จ คือ มีระเบียบวาระและมติอนุญาตให้ใช้พื้นที่เพื่อการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย ตำบลคลองด่าน ทั้งที่ความจริงไม่มีระเบียบวาระและมติเรื่องนี้ในคราวประชุมดังกล่าว

๔. ความไม่เหมาะสมของพื้นที่โครงการ

พื้นที่รองรับโครงการฯ มีคลองตอนไหลผ่าน ทำให้ต้องขุดคลองตอน ซึ่งเป็นคลองขนาด

ใหญ่ที่ช่วยรับน้ำจากประตูประบายน้ำนางหงษ์ลงสู่ทะเลได้ดีในช่วงฤดูฝนที่น้ำขึ้นในมีมาก

พื้นที่ดังกล่าวอยู่ห่างจากทะเลเพียงแค่ ๑๐๐ เมตร ซึ่งมีน้ำทะเลท่วมถึงและเป็นดินเลน จึงทำให้ถูกคลื่นกัดเซาะหน้าดินปีละ ๑๐-๒๐ เมตร ดินในบริเวณโครงการเป็นดินที่ระบายน้ำไม่ดี อุ่มน้ำมาก ประกอบกับน้ำทะเลท่วมถึงและยังมีโพรงอากาศอยู่มาก ส่งผลให้มีการทรุดตัวปีละไม่ต่ำกว่า ๑๐ ซม.

พื้นที่โครงการตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณชุมชน ซึ่งจะทำให้มีผลกระทบต่างๆต่อชุมชน เช่น ปัญหาเรื่องกลิ่น

ข้อคัดค้านทั้ง ๔ ประเด็นใหญ่นี้ มีลักษณะเป็นการ “เปิดประเด็น” ที่จะนำไปสู่การอภิปรายของคู่กรณีหรือผู้เกี่ยวข้องได้อย่างเป็นเหตุผล การเป็นฝ่ายรุกด้วยการชี้ชัดประเด็นที่เป็นข้อคัดค้านได้อย่างเป็นรูปธรรมนี้ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถทำความเข้าใจข้อขัดแย้งในกรณี “คลองด่าน” ได้อย่างตรงจุดและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งในกรณีนี้ได้อย่างเป็นรูปธรรมด้วย การตั้งประเด็นที่เป็นข้อคัดค้านเหล่านี้ เกิดขึ้นจากแกนนำชาวบ้านพยายามอย่างมากรวบรวมสืบค้นข้อเท็จจริงและความสามารถนี้เป็นภาพสะท้อนฐานคิดของกลุ่มแกนนำได้อย่างดี ดังจะเห็นได้ว่า ข้อคัดค้านมีทั้งประเด็นผลกระทบ ประเด็นข้อกฎหมาย ประเด็นการตรวจสอบการทุจริต และประเด็นทางเทคนิค/วิศวกรรมก่อสร้าง

การเคลื่อนไหวของชาวบ้าน

การเคลื่อนไหวของชาวคลองด่านดำเนินการไปด้วยการนำข้อคัดค้านที่ชัดเจนในประเด็นต่างๆ เสนอแก่ผู้รับผิดชอบ หน่วยงานที่เป็นกลไกการตรวจสอบการทำหน้าที่ของรัฐบาลและหน่วยงานตัวแทนรัฐ ด้วยเป้าหมายตั้งแต่ระดับให้ชะลอโครงการเพื่อการทบทวน ไปจนถึงการขอให้พิจารณายกเลิกโครงการ พัฒนาการการเคลื่อนไหวของชาวคลองด่านได้ดำเนินการผ่านวิธีการขั้นตอนและผลที่เกิดขึ้น พอสรุปได้ดังนี้

๑. การทวงถามข้อมูล จากหน่วยงานระดับท้องถิ่นจนถึงส่วนกลางที่เป็นเจ้าของโครงการ คือ มีการทวงถามข้อมูลเกี่ยวกับโครงการทั้งจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่าน จากเจ้าหน้าที่ปกครองอำเภอบางปะกง จากผู้ว่าราชการจังหวัดและอธิบดีกรมควบคุมมลพิษ

การทวงถามเรื่องจากอบต.คลองด่านถูกเน้นไปที่ประเด็นการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ในเขตอบต.คลองด่านเป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสีย เหตุการณ์นี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการจัดการความขัดแย้งของคนในพื้นที่และชี้ให้เห็นถึงการมีอิทธิพลของหน่วยงานในส่วนกลางที่มีต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากประเด็นนี้แล้วอบต.คลองด่านก็ยังไม่สามารถให้คำชี้แจงใดๆเกี่ยวกับโครงการแก่ประชาชนใน

พื้นที่ได้ เนื่องจากไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจมาแต่ต้น เพียงแต่เกี่ยวข้องกับจากการรับคำสั่งจากส่วนกลางที่ผ่านเรื่องมาทางจังหวัดมาดำเนินการเท่านั้น แกนนนำชาวบ้านตั้งข้อสงสัยในประเด็นที่ อบต.คลองด่านอนุญาตให้ใช้พื้นที่ โดยระบุว่า สภากอบต.คลองด่านไม่เคยมีระเบียบวาระการประชุม และมติอนุญาตให้ใช้พื้นที่เพื่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียในเขตอบต.คลองด่านตามที่กรมควบคุมมลพิษได้อ้างถึงหนังสือยินยอมจากอบต.คลองด่านที่เป็นมติจากสภากอบต.คลองด่านเมื่อคราวประชุม สมัยที่ ๑ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๑ ผลจากการจัดการข้อขัดแย้งในประเด็นนี้อย่างเป็นทางการ ก็คือ การที่ต่อมาสภากอบต.คลองด่านมีความเห็นตามแถลงการณ์ของชาวบ้านตำบลคลองด่านที่ให้ทบทวนและชะลอการก่อสร้างโครงการบำบัดน้ำเสียในพื้นที่ตำบลคลองด่านไว้ก่อนในคราวประชุมเมื่อ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๒ และได้นำข้อสรุปนี้ยื่นเป็นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีนามของอบต.คลองด่านในหนังสือลงวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

เมื่อแรกที่เพิ่งทราบว่าจะมีโครงการฯ แกนนนำชาวบ้านได้พยายามหาข้อมูลเกี่ยวกับโครงการฯ โดยเริ่มจากเคลื่อนไหวในฐานะประชาชนชาวคลองด่านคนหนึ่ง เดินทางไปสอบถามปลัดอำเภอบางบ่อ ปฏิบัติราชการแทนนายอำเภอเพื่อสอบถามถึงความเป็นมาของโครงการฯ แต่ก็ไม่ได้รับคำตอบปลัดฯ กลับให้ไปถามจากบริษัทผู้รับเหมาเอง โดยเขียนหนังสือแนะนำมาให้ถึงประชาสัมพันธ์ของโครงการฯ ซึ่งก็ไม่สามารถให้รายละเอียดความเป็นมาของโครงการได้เช่นกัน จากนั้นได้สอบถามไปยังจังหวัดสมุทรปราการ แต่ได้ข้อมูลเท่าที่มีในแผ่นพับประชาสัมพันธ์ซึ่งไม่สามารถให้รายละเอียดเพียงพอที่จะทำให้เข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้น การทวงถามเรื่องหรือการร้องเรียนต่อจังหวัดมักจะถูกส่งต่อเรื่องไปยังกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และในฐานะเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นที่ใช้ดำเนินการ จังหวัดสมุทรปราการ มีบทบาทเป็นเครื่องมือของรัฐในการหาข้อมูลเพื่อสนับสนุนโครงการ เช่น ดำเนินการประสานงานหาข้อมูลการเลี้ยงหอยแมลงภูให้แก่กรมควบคุมมลพิษ ดังหนังสือร้องเรียนจากแกนนนำชาวบ้านลงวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๔๒ ได้รับคำตอบเป็นหนังสือราชการมาว่า “จังหวัดสมุทรปราการ ได้แจ้งให้กรมควบคุมมลพิษซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการโครงการจัดการน้ำเสียฯ พิจารณาดำเนินการต่อไปแล้ว” ลงชื่อ นายสุจริต นันทมนตรี ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทยรักษาราชการแทนผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๒

การทวงถามข้อมูลของโครงการฯ จากกรมควบคุมมลพิษในฐานะเจ้าของโครงการ ชาวบ้านก็ไม่ได้รับคำตอบที่น่าพอใจ แกนนนำชาวบ้านที่เข้ารับฟังการชี้แจงจากเจ้าหน้าที่กรมควบคุมมลพิษ ยืนยันว่า กรมควบคุมมลพิษไม่สามารถชี้แจงข้อสงสัยของชาวบ้านในประเด็นที่มีความกังวลกันมากกว่าจะเกิดผลกระทบได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกลิ่น กากตะกอน และความสามารถของระบบบำบัด ดังการชี้แจงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นของกรมควบคุมมลพิษที่นำโดย นางยุวรี อินนา ผู้อำนวยการกองจัดการคุณภาพน้ำ แก่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สุขาภิบาลคลองด่านและมีแกนนนำชาวบ้านบางคนได้เข้าฟัง เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๑ ที่ห้องประชุมอบต.คลองด่านในที่ว่ากล่าวอำเภอบางบ่อ โดยแสดงถึงการขาดการศึกษาเรื่องผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น คำถามเรื่องมลพิษจากกลิ่น ได้รับ

คำตอบว่ายังอยู่ระหว่างขั้นตอนการศึกษาและเรื่องภาคตะกอนได้รับคำตอบว่า ยังดูๆอยู่ เป็นคำยืนยันของแกนนำชาวบ้านที่เข้าฟังการชี้แจงครั้งนั้น

ดังนั้น การเคลื่อนไหวในช่วงต้นด้วย “การทวงถามข้อมูล” จากหน่วยงานระดับท้องถิ่น จังหวัดและกรมควบคุมมลพิษ ซึ่งล้วนเป็นกลไกรัฐหรืออยู่ใต้อิทธิพลของหน่วยงานรัฐ ชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากนัก

๒. ยื่นหนังสือร้องเรียน ต่อนักการเมืองผู้รับผิดชอบโครงการ ทั้งระดับรัฐมนตรีเจ้ากระทรวงและนายกรัฐมนตรี นับจากที่เริ่มรับรู้โครงการฯและทำการเคลื่อนไหวคัดค้านในช่วงปลายปี๒๕๔๑ เป็นต้นมา แกนนำชาวบ้านได้ทำหนังสือร้องเรียนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯทุกสมัย เมื่อเริ่มแรกคัดค้านมีนายสุวิทย์ คุณกิตติ เป็นเจ้ากระทรวงและเป็นแกนนำพรรคกิจสังคมพรรคร่วมรัฐบาลนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี สมัยที่๒ ต่อมามีการปรับคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลนายชวน หลีกภัยแต่งตั้งให้นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ พรรคประชาธิปัตย์ได้เป็นเจ้ากระทรวงคนต่อมา พอเข้ารัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้นายสนธยา คุณปลื้มเป็นเจ้ากระทรวง จนมีการปฏิรูประบบราชการจัดตั้งกระทรวงใหม่ในปี๒๕๔๕ กรมควบคุมมลพิษได้อยู่ในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีนายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์เป็นเจ้ากระทรวงคนแรก

ชาวบ้านมองรัฐมนตรีในฐานะ “นักการเมือง” ว่าเป็นตัวแทนที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชน การยื่นหนังสือต่อรัฐมนตรี จึงเป็น “การร้องเรียน” ที่หวังว่าเจ้ากระทรวงจะใช้อำนาจฝ่ายบริหารจัดการกับโครงการฯในระดับนโยบายได้ รัฐมนตรีเจ้ากระทรวงแต่ละคนถูกชาวบ้านมองด้วยสายตาที่แตกต่างกันไปในเรื่องความน่าเชื่อถือ นายสุวิทย์ คุณกิตติ และ นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ถูกมองว่าปกป้องนักการเมืองในพรรคร่วมรัฐบาลด้วยกัน จึงไม่กล้าตัดสินใจในเชิงนโยบายต่อโครงการฯนี้ แม้ว่าทั้งสองจะไม่มีส่วนในขั้นตอนการอนุมัติโครงการ นายสนธยา คุณปลื้ม ถูกมองว่ามีสายสัมพันธ์กับนักการเมืองที่มีหุ้นส่วนในบริษัทผู้รับเหมา ในสมัยของนายสนธยาไม่มีการตัดสินใจอะไรเกี่ยวกับโครงการ ส่วนการมาของนายประพัฒน์ก็ถูกตั้งคำถามว่าจะกล้าตัดสินใจสักเพียงใด

แม้จะร้องเรียนด้วยความไม่เชื่อมั่นต่อนักการเมืองก็ตาม แต่การร้องเรียนที่ต่อเนื่องของชาวบ้านนี้ทำให้นักการเมืองที่เป็นตัวแทนต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแสดงท่าทีของการเป็นผู้แทนราษฎร จะทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ไม่ได้ ในสมัยของนายสุวิทย์ จึงมีการสั่งให้ทบทวนโครงการ ระบุเงินกู้เอทีบีเพิ่มเติมรวบรวมข้อมูลเพื่อส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ปปป.) สอบการทุจริตในเรื่องการจัดหาที่ดินและการปรับวงเงินงบประมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก สั่งย้ายอธิบดีกรมควบคุมมลพิษและมีการสั่งชะลอโครงการ๗วันเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเนื่องจากการชุมนุมต่อต้านของชาวบ้าน แต่ก็ไม่มีการตัดสินใจใดๆที่ผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงการฯ

สมัยนายอาทิตย์ ได้ตั้งคณะกรรมการประชาพิจารณ์ แต่คณะกรรมการชุดนี้ก็ไม่มีการดำเนิน

การใดๆ ในที่สุดก็กลายเป็นคณะกรรมการศึกษาปัญหาข้อขัดแย้งและได้จัดให้มีการประชุมพิจารณาทางเทคนิคขึ้น ๒ ครั้ง แต่นายอาทิตย์กลับเป็นผู้นำเสนอเรื่องขอกู้เงินเอดีบีเพิ่มจนได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี สมัยนายสนธิฯก็ไม่ได้มีการดำเนินการอะไรที่จะมีผลต่อการตัดสินใจโครงการเช่นกัน สมัยของนายประพัฒน์มีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนขึ้นหลายชุด ท่าทีของ “นักการเมือง” ผู้มาเป็นเจ้ากระทรวง จะปฏิเสธการเป็น “คู่กรณี” และแสดงบทบาทเป็นผู้เข้าใจชาวบ้าน จะอ้างเสมอว่าการตัดสินใจดำเนินการโครงการฯได้เกิดขึ้นในสมัยของเจ้ากระทรวงคนก่อนๆ โดยเฉพาะการตัดสินใจที่สำคัญเกิดขึ้นในสมัยของนายยิ่งพันธ์ มนะสิการ รัฐมนตรีเจ้ากระทรวงคนถัดจากนั้นล้วนแสดงท่าทีว่า “เข้ามาแก้ไข” ทั้งสิ้น

ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อ “นายกรัฐมนตรี” เป็นครั้งแรกในสมัยของนายชวน หลีกภัย เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๒ เป็นการรวมพลของชาวคลองด่านกว่า ๒,๐๐๐ คน เพื่อขอให้นายกรัฐมนตรีใช้อำนาจเข้าจัดการในเชิงนโยบายโดยสั่งให้มีการทบทวนโครงการ รัฐบาลนายชวนไม่ได้ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของชาวบ้านด้วยการตัดสินใจเชิงนโยบายใดๆ แต่ใช้วิธีโยนเรื่องกลับไปให้หน่วยงานเจ้าของโครงการเป็นผู้ดำเนินการต่อข้อเรียกร้องของชาวบ้าน ดังที่เลขาธิการนายกรัฐมนตรี มีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการใจความว่า “นายกรัฐมนตรีมีบัญชาให้ส่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณา” หนังสือลงวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๒ แกนนำชาวบ้านยังได้ส่งหนังสือร้องเรียนถึงนายกรัฐมนตรีในสมัยของนายชวนอีกหลายครั้ง เช่น ขอให้ระงับโครงการ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ และ ขอให้ตั้งคณะกรรมการไต่สวนสาธารณะ ลงวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ การดำเนินการร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรีในช่วงนี้ไม่ได้มีผลต่อการดำเนินการในประเด็นทุจริตเลย

ถึงในสมัยของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แกนนำชาวบ้านก็ได้เข้าร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรีให้ตรวจสอบโครงการฯในประเด็นจะสร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนในพื้นที่และตรวจสอบการทุจริตด้วย รัฐบาลนี้ได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงขึ้นชุดหนึ่งเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๔ คณะกรรมการชุดนี้ได้รายงานผลการตรวจสอบแก่นายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๕ ว่าพบเหตุไม่ปกติวิสัยในการดำเนินการมาตั้งแต่ต้นในหลายประเด็น นายกรัฐมนตรีจึงลงพื้นที่ในวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕ นับเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่ลงพื้นที่โดยลงเรือดูวิถีชีวิตชาวคลองด่าน อีกหนึ่งสัปดาห์ต่อมา นายกฯแต่งตั้งคณะกรรมการระดับชาติขึ้นคณะหนึ่งเพื่อเข้าตรวจสอบโครงการมีนายวิษณุ เครืองาม เป็นประธาน ถัดจากวันที่นายกฯลงพื้นที่ประมาณหนึ่งเดือน ชาวคลองด่านยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรีอีกเพื่อย้ำให้ดำเนินการตัดสินใจในเชิงนโยบายต่อโครงการ เนื่องจากนายกฯได้แสดงท่าทีผ่านคำพูดที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่มั่นใจที่ว่า “โครงการเดินหน้าไปเยอะแล้ว เสียใจที่รู้ช้าไปหน่อย”

การร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรีของชาวบ้านแต่ละครั้งมีระดับความคาดหวังที่แตกต่างกันไป จากครั้งแรกจนหลายครั้งผ่านไประดับความคาดหวังก็พัฒนาขึ้นไปด้วย ช่วงแรกๆมาพบนายกฯแบบ “ขอให้นายกฯช่วย” ไม่ได้มองนายกฯเป็นคู่กรณี รัฐบาลอยู่ในฐานะกลไกจัดการความขัดแย้งระหว่าง

ชาวบ้านกับหน่วยงานตัวแทนรัฐ การเข้าหานายกฯจึงเหมือนกับ “การหาที่พึ่งทางหนึ่ง” เพื่อไปจัดการกับนักการเมืองที่ไม่ดีและสั่งการหน่วยงานรัฐให้สนองนโยบายรัฐบาลชุดปัจจุบันอันเป็นอำนาจตามกฎหมายที่นายกรัฐมนตรีสามารถจะกระทำได้ คล้ายกับถูกมองว่าเป็นคนกลางในการจัดการข้อพิพาท เพราะไม่ใช่คู่ขัดแย้งและไม่ใช่นักการเมืองที่อยู่เบื้องหลังการดำเนินการโครงการฯแต่การร้องเรียนนายกฯ ในช่วงหลังๆ เป็นการร้องเรียนแบบ “ขอให้ตัดสินใจในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการ” การมองคู่ขัดแย้งได้เปลี่ยนมาเป็น “ชาวบ้าน” กับ “รัฐ” นายกฯจึงถูกมองว่าเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายแห่งรัฐ เจ้าของโครงการก็คือรัฐ รัฐบาลในฐานะผู้ใช้อำนาจรัฐจะปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้

๓. ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อหน่วยงานตรวจสอบนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ เมื่อชาวบ้านเรียนรู้ถึง “ความจริงใจในการแก้ปัญหาของนักการเมืองที่มาจากพรรคการเมืองว่าจะตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของชาวบ้านได้ในระดับใดแล้ว การดำเนินการผ่านช่องทางที่เป็นกลไกการตรวจสอบนักการเมือง จึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านใช้ช่องทางตามกฎหมายที่รัฐธรรมนูญใหม่เปิดช่องให้โดยกำหนดให้ มีองค์กรตรวจสอบใหม่ๆ ที่มาคานอำนาจกับฝ่ายบริหารมากกว่าที่จะอาศัยกลไกเดิมที่เป็นฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเหตุที่วุฒิสมาชิกไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองจึงได้รับความเชื่อถือมากกว่า แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธบทบาทการตรวจสอบของสภาผู้แทนฯ เสียเลย เช่นการร้องเรียนต่อกรมการปกครอง สภาผู้แทนฯ เมื่อมีโอกาสในคราวที่มาตรวจสอบบ่อน้ำบาดาลเสียทั่วประเทศรวมทั้งพื้นที่โครงการที่สมุทรปราการด้วย

การร้องเรียนหน่วยงานตรวจสอบเหล่านี้ยังผลให้เกิดมติที่สนับสนุนข้อเรียกร้องของชาวบ้านที่ทำให้การคัดค้านโครงการฯ มีความชอบธรรม และยังทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงของ “ความเป็นมาของโครงการ” อันเนื่องจากหน่วยงานตรวจสอบมีอำนาจเรียกข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง และบุคคลจากหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบโครงการได้ตามกฎหมาย การร้องเรียนหน่วยงานตรวจสอบ บางหน่วยงานนั้นจำเป็นจะต้องมีข้อคัดค้านที่ชัดเจนในประเด็นต่างๆ และอยู่ในกรอบของอำนาจหน้าที่ที่หน่วยงานนั้นจะสามารถดำเนินการได้ ดังนั้นในกรณี “คลองด่าน” จึงถูกขยายการรับรู้ไปสู่ประเด็น การทุจริตอย่างมีความหมายนอกเหนือไปจากประเด็นผลกระทบ จะเห็นได้ว่าช่วงเวลาของการร้องเรียนต่อหน่วยงานตรวจสอบตามรัฐธรรมนูญใหม่นี้เกิดขึ้นหลังจากที่ชาวบ้านได้ดำเนินการร้องเรียนต่อฝ่ายบริหารทุกระดับมาแล้ว และเป็นช่วงที่หน่วยงานเหล่านี้เพิ่งจะมีผลตามกฎหมายมาไม่นาน หน่วยงานตรวจสอบโดยเฉพาะวุฒิสภาถูกมองว่าเป็น “ที่พึ่งที่ไว้ใจได้” เพราะเป็นคณะบุคคลที่เข้าใจปัญหาของโครงการเป็นอย่างดี

ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมวุฒิสภาตรวจสอบในประเด็น การทำลายสิ่งแวดล้อม ในคราวเดียวกันก็ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อคณะกรรมการปกครองวุฒิสภา ตรวจสอบการดำเนินงาน ถัดมาอีกครั้งปีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมจึงเสนอรายงานการพิจารณาแก่ วุฒิสภายังผลให้ที่ประชุมวุฒิสภามีมติให้ชะลอการก่อสร้างไว้ก่อนและนำเสนอมตินี้ไปยังรัฐบาลด้วย

อาจถือได้ว่ารายงานของกรมการคลังแคว้นลอมบ์นี้เป็นเอกสารที่รวบรวมข้อคัดค้านในประเด็นต่างๆ ของชาวบ้านได้อย่างครบถ้วนและชัดเจนมากที่สุดชิ้นหนึ่ง ขณะที่ก่อนหน้านั้นคณะกรรมการการปกครองสภาผู้แทนฯ ได้รายงานผลการศึกษาแก่สภาผู้แทนฯ ตั้งข้อสังเกตว่ามีการดำเนินโครงการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ถูกขั้นตอนและมีลักษณะไม่โปร่งใส

แกนนำชาวบ้านกล่าวเสมอว่า การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ยุติโครงการ ชาวบ้านได้ทำตาม “ครรลอง” คือ ใช้ทุกช่องทางที่กฎหมายเปิดช่องให้ และช่องทางอื่นๆ ที่มีความชอบธรรมเป็นเหตุผลมารองรับด้วย

ชาวคลองด่านและสองคลองเดินทางไปยังหนังสือร้องเรียนต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๓ โดยชี้มูลความผิดเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ ไว้ ๓ ประการ คือ ทำสัญญาเอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทผู้รับเหมา จัดซื้อที่ดินแพงเกินจริง และที่ดินไม่ครบตามจำนวนที่รัฐจ่ายเงินไป แต่การสอบสวนก็ใช้เวลายาวนานแม้ขณะนี้ก็อยู่ระหว่างดำเนินการจึงยังไม่มีข้อสรุปออกมา

๔. ถวายฎีกา ชาวคลองด่านและสองคลองเดินทางไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายฎีกา เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๔๓ เป็นการนำเอาอำนาจสูงสุดเหนือระบบการเมืองมาเป็นแรงผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล ผลของการถวายฎีกาทำให้กรมควบคุมมลพิษ โดยนายศิริธัญญ์ ไพโรจน์บริบูรณ์ อธิบดี ต้องทำหนังสือชี้แจงถึงราชเลขาธิการ ลงวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ ลำดับการดำเนินงานชี้แจงประเด็นคัดค้านและทำหนังสือชี้แจงถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการด้วยข้อชี้แจงถึงราชเลขาธิการ ชุดนี้สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการได้นำไปดำเนินการจัดพิมพ์และแจกจ่ายแก่ชาวคลองด่านด้วย ซึ่งอาจถือว่าเป็นเอกสารคำชี้แจงของกรมควบคุมมลพิษต่อประเด็นข้อคัดค้านของชาวบ้านที่ชี้ชัดจุดยืนของหน่วยงานรัฐผู้รับผิดชอบโครงการอย่างเป็นทางการ

การเลือกใช้ช่องทางอำนาจที่อยู่เหนือระบบการเมืองเช่นนี้ เป็นการยืนยันว่าชาวบ้านเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ โดยยืนอยู่บนแนวทาง “ทำตามครรลอง” ใช้ทุกช่องทางที่เปิดให้ แม้ว่าในคำกราบบังคมทูล จะได้เสนอข้อเรียกร้องอันเนื่องจากการที่ประชาชนในพื้นที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการฯ และชี้ถึงประเด็นความไม่เหมาะสมของการเลือกคลองด่านเป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสีย ในหนังสือนี้ยังบอกด้วยว่าชาวบ้านได้ผ่านความพยายามในการเรียกร้องต่อผู้เกี่ยวข้องแล้วแต่ก็ไม่เป็นผล มองไม่เห็นที่พึ่งอื่นใดอีกแล้ว จึงหวังจะให้ มีพระราชวินิจฉัยให้เป็นข้อยุติ

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวด้วยการถวายฎีกานี้ถูกจัดขึ้นจากการที่พื้นที่ก่อสร้างจะมีการถมคลองสาธารณะที่ผ่านใจกลางของพื้นที่ก่อสร้าง ชาวบ้านหิบบ่ประเด็นนี้ขึ้นมามองว่าจะกระทบต่อโครงการในพระราชดำริที่เกี่ยวกับการระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม การเปิดประเด็นนี้ก็เพื่อสนับสนุนว่าที่ดินผืนใหญ่ที่จัดซื้อไว้วันนี้ไม่น่าจะเหมาะสม

๕. ชุมนุมเพื่อกดดันรัฐบาลให้ดำเนินการตัดสินใจ ชาวคลองด่านและสองคลองมีการชุมนุมแบบรวมพลจำนวนมากเพื่อกดดันรัฐบาลอยู่ ๒ ครั้ง ครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๒ ชาวคลองด่านและใกล้เคียงได้เดินทางมายังพื้นที่ก่อสร้างเพื่อร่วมฟังคำชี้แจงของนายศักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ และนายสุจริต นันทมนตรีรักษาการผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการตามที่นัดไว้ แต่เมื่อเลยเวลานัดแล้วก็ยังไม่ถึง ทำให้ชาวบ้านที่มารอฟังคำชี้แจงท่ามกลางอากาศที่ค่อนข้างร้อนเกิดความไม่พอใจ ได้รวมตัวกันปิดถนนสุขุมวิทที่อยู่หน้าทางเข้าพื้นที่ก่อสร้าง ต่อมานายศักดิ์สิทธิ์ได้มาถึงและเริ่มชี้แจงเหตุผลที่ไม่สามารถสั่งให้หยุดการก่อสร้างโครงการไว้ก่อนตามที่ชาวบ้านเรียกร้อง เนื่องจากผิดเงื่อนไขสัญญาที่กำหนดว่าจะต้องเป็นเหตุสุดวิสัย สภาพอากาศเปลี่ยนแปลงและความไม่ปลอดภัยในการก่อสร้าง แต่การชี้แจงนี้ไม่เป็นที่พอใจของชาวบ้าน

ต่อมานายสุจริต นันทมนตรี รักษาการผู้ว่าฯ ได้มาร่วมเจรจากับชาวบ้านและออกมาชี้แจงกับผู้ชุมนุมว่าจะขอเวลา ๗ วันเพื่อ “จังหวัดจะได้ทำหน้าที่คนกลาง” ขอคำตอบจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ว่าจะระงับการก่อสร้างได้หรือไม่ แต่ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณหลอกและเป็นการซื้อเวลา ผู้ว่าฯ พร้อมด้วยอธิบดีกรมควบคุมมลพิษและผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค๑ ซึ่งทำหน้าที่เจรจาจึงเปลี่ยนท่าทีหันมาบีบข้อเรียกร้องของชาวบ้านที่ขอให้ชะลอการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียไว้ก่อนเพื่อเจรจากับผู้รับจ้างก่อสร้าง ผู้ว่าฯ จึงได้ทำหนังสือด่วนมากถึงกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ลงวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๒ ใจความในหนังสือของจังหวัดระบุด้วยว่าจังหวัดรับข้อเสนอของชาวบ้าน นับเป็นท่าทีของจังหวัดที่ “เห็นด้วย” กับข้อคัดค้านของชาวบ้านแทนที่จะเป็นเพียงผู้นำสารอย่างที่ผ่านมาโดยผู้ว่าฯ ได้อ่านข้อความในหนังสือด่วนนี้แก่ผู้ชุมนุมและเป็นที่พอใจของผู้ชุมนุมด้วย ในวันเดียวกับที่รับหนังสือด่วนจากจังหวัด นายพรเทพ เตชะไพบูลย์ รมช.กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ทำหน้าที่แทนรัฐมนตรี ได้สั่งชะลอโครงการไว้ก่อน ๗ วัน และจะจัดให้มีการเจรจาระหว่างตัวแทนชาวบ้านกับกรมควบคุมมลพิษ ทำให้เป็นที่พอใจของชาวบ้านที่มาชุมนุมและสลายตัวไปในวันที่รับทราบข่าวนี้

ก่อนหน้านั้นแกนนำชาวบ้านได้แสดงท่าทีผ่านการสัมภาษณ์ทางสื่อมวลชนว่า อาจจะมีการนำมาตรการ “กดดัน” ผู้รับผิดชอบให้เร่งดำเนินการตัดสินใจต่อโครงการตามข้อคัดค้านของชาวบ้าน ก่อนหน้าการชุมนุมไม่นาน ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อรัฐมนตรีวิทยาศาสตร์ฯ ในครั้งนั้นรัฐมนตรีวิทยาศาสตร์ฯ ได้ขอเวลาให้อธิบดีกรมควบคุมมลพิษศึกษาข้อคัดค้านของชาวบ้าน ๒ สัปดาห์นับจากวันที่ยื่นหนังสือร้องเรียน เมื่อครบกำหนดชาวบ้านไปทวงถามคำตอบก็ได้รับการบ่ายเบี่ยง โดยหน้าห้องมาแจ้งว่า รัฐมนตรีไม่ว่างติดประชุม อธิบดีก็ไปต่างประเทศ ผู้ที่มาชี้แจงแทนก็ไม่สามารถให้คำตอบหรือรับปากใดๆ ได้ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าไม่มีความจริงใจในการแก้ปัญหา แกนนำชาวบ้านกล่าวในครั้งนั้นว่า ชาวบ้านรู้สึกตกอยู่ในลักษณะลิงชิงบอล ไม่รู้ว่าใครมีอำนาจหน้าที่แก้ไขปัญหให้กับชาวบ้าน และว่าอาจจะมีการสลายกลุ่มแกนนำและจะไม่รับรองความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ ตอนนั้นชาวบ้านกดดันกลุ่มแกนนำมากเพราะเห็นว่าได้ร้องเรียนไปถึงระดับนายกรัฐมนตรีแล้วก็ยังไม่มื่ออะไรเกิดขึ้น ดังนั้นการชุมนุมแบบรวมพลของชาวบ้านนี้จึงเกิดขึ้นอย่างจริงจังที่จะใช้เป็นวิธีการกดดันให้รัฐบาลรับข้อเสนอ

และดำเนินการต่อข้อคัดค้านของชาวบ้าน

การ“ชุมนุม”เพื่อกดดันรัฐบาลเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๓ ชาวบ้านกว่า ๒,๐๐๐ คน มารวมตัวกันที่หน้าทางเข้าเขตก่อสร้างโครงการฯ โดยตั้งเต็นท์ขวางทางเข้า-ออกของพื้นที่ก่อสร้างและประกาศให้เจ้าหน้าที่ของกลุ่มบริษัทร่วมค้า NVPSKG ผู้รับเหมาก่อสร้างโครงการฯ ให้ออกจากบริเวณก่อสร้างให้เสร็จสิ้นภายในเวลา ๑๑.๐๐ น. แกนนำชาวบ้านมองว่าการรวมตัวกันอย่างสงบเป็นสิทธิของประชาชนที่กระทำได้ตามกฎหมาย การชุมนุมนี้ถูกกำหนดขึ้นใช้เป็น “มาตรการ” อย่างจริงจัง จึงมีการเตรียมการมาก่อนหน้านี้แล้วและเรียกมาตรการนี้ว่า “ปิดไซต์-โล่มัน” โดยจะเริ่มจากการปิดสถานที่ก่อสร้างหรือไซต์งานและประกาศว่าจะดำเนินการขับไล่บริษัทก่อสร้างทุกวิถีทางตามแบบวิถีของชาวบ้าน ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นการชุมนุมนี้เป็นไปเพียงการมากดดันขอร้องเพื่อให้การก่อสร้างดำเนินต่อไปไม่ได้ แต่ที่สุดท้ายก็มีการปะทะกันระหว่างชาวบ้านกับคนงานก่อสร้างที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีผู้สั่งการให้มาทำร้ายชาวบ้านที่มาชุมนุม

ก่อนหน้าการชุมนุม “ปิดไซต์-โล่มัน” จะเกิดขึ้น เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ แกนนำชาวบ้านได้มีการประชุมสรุปและประเมินสถานการณ์การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ ในช่วงตั้งแต่เริ่มต้นเรื่อยมากว่า ๒ ปี เพื่อกำหนดทิศทางและประกอบการตัดสินใจในการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการฯ แกนนำชาวบ้านกล่าวถึงข้อสรุปของการประชุมว่า หลังจากผ่านเวลาไป ๒๓ เดือน ๘ วัน ที่ชาวบ้านได้ต่อสู้ ได้มีคณะบุคคลเดินทางเข้ามาตรวจสอบพื้นที่หลายต่อหลายคณะ รวมทั้งแกนนำและชาวบ้านก็ได้เดินทางเข้าพบและยื่นหนังสือต่อบุคคลสำคัญในรัฐบาล หน่วยงานราชการและองค์กรต่างๆ ก็หาได้เกิดผลในทางเปลี่ยนแปลงหรือระงับ/ชะลอการก่อสร้างโครงการแต่อย่างใดไม่ ในทางตรงกันข้ามการก่อสร้างโครงการฯ กลับรุดหน้าต่อไป เสมือนต้องการทำลายเยาะเย้ยเสียงคัดค้านของชาวบ้านและยังมีความพยายามของบริษัทก่อสร้างที่จะขุดบ่อรับส่งเพื่อดันท้อลำเลียงน้ำเสียในตัวตลาดคลองด่าน ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นการย่ำยีจิตใจของพวกเขาคนอย่างที่สุด ดังนั้น แกนนำชาวบ้านจึงมีข้อสรุปว่า ไม่ว่ารัฐบาลหรือหน่วยงานราชการหรือแม้แต่องค์กรด้านนิติบัญญัติ ทั้งวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎรต่างก็ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะดำเนินการให้มีการหยุดหรือชะลอโครงการเพื่อให้มีการทบทวนหรือดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมาย ที่ประชุมจึงมีมติว่าการดำเนินการคัดค้านต่อไปจึงไม่ใช่การเดินทางไปยื่นหนังสือแล้วรอฟังคำตอบหรือขึ้นเวทีอภิปรายหรือหาเหตุผลอย่างที่ว่าแกนนำได้ปฏิบัติกันมาร่วม ๒ ปี เมื่อไม่สามารถฟังกลไกรัฐได้ก็จะฟังตัวเองโดยใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านมาแก้ไขปัญหากันเองต่อไป การเคลื่อนไหวจากนี้ไปจะให้ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ

การเคลื่อนไหว “ชุมนุม” ของชาวบ้านครั้งนี้ ไม่ได้เป็นแค่การคัดค้าน แต่เป็นการต่อต้านไม่ให้มีการก่อสร้างต่อไป แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีการเรียนรู้ ที่ประชุมยังมีการกำหนดขั้นตอนการคัดค้านที่จะต้องมีการรวบรวมน้ำใจและจิตใจของชาวคลองด่านและประชาชนในเวียงอ่าวเดียวกันที่ต่างถือว่าเป็น “ลูกศิษย์หลวงปู่ปาน” การต่อสู้ต่อไปจะถือเอาหลวงปู่ปานเป็นที่พึ่งและศูนย์รวมจิตใจร่วมกัน การเปิดประเด็นหลวงปู่ปานโดยกำหนดให้มีการรื้อฟื้นประเพณีและรำลึกถึงพระองค์ ในขั้นต้นจะจัดให้มีขบวน

แห่งรูปหล่อขนาดเท่าองค์จริงไปตามเส้นทางธุดงค์ ซึ่งก็คือ เส้นทางที่ผ่านเข้าไปในบริเวณสถานที่ก่อสร้าง การตัดค้ำของชาวบ้านจึงมีการเชื่อมโยงกับประเด็นความศรัทธา ทำให้ความหมายของการตัดค้ำก็คือ การปกป้องและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ของตนเองอย่างสำคัญ

ขณะเดียวกัน ข้อเรียกร้องของชาวบ้านในการคัดค้านนอกจากให้หยุดก่อสร้างที่เป็นข้อเรียกร้อง หลักมาแต่ต้นแล้ว ยังมีข้อเรียกร้องเชิงข้อเสนอให้ประกาศเขตตำบลคลองด่านเป็น “เขตพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อการเกษตรและประมง” ด้วย ซึ่งประเด็นนี้ชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของชาวบ้านที่สามารถ กำหนดมาตรการ “ปกป้องพื้นที่” ในระยะยาวให้คงเป็นพื้นที่สีเขียวโดยอิงกับการเป็นพื้นที่เพื่อ สาธารณะประโยชน์ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านได้มีการดำเนินการ “ปิดล้อมบ่อตันท่อลอด” ด้วยไม้ไผ่และปึกธงแดง เป็นสัญลักษณ์ “หยุดก่อสร้าง” ทำให้ผู้รับเหมาไม่สามารถทำการวางท่อส่งน้ำใต้ดินในแนวก่อสร้างที่จะต้องผ่านตัวตลาดคลองด่าน แกนนำชาวบ้านถือว่าเป็นมาตรการกีดกันอย่างหนึ่งที่ใช้เป็นอำนาจต่อรอง ชัดขวางไม่ให้โครงการสร้างเสร็จได้ แนวก่อสร้างช่วงตัวตลาดคลองด่านจึงเป็นพื้นที่เดียวที่ผู้รับเหมา ไม่ได้มีการดำเนินการก่อสร้างทำให้การก่อสร้างไม่สามารถเชื่อมระบบรวบรวมที่ส่งน้ำมาตามเส้นทางท่อ ไปเชื่อมต่อกับตัวระบบบำบัดในพื้นที่คลองด่าน

๖. ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (เอทีบี) ชาวบ้านแสดงความจำนงขอให้ เอทีบีส่งคณะตรวจสอบการดำเนินการโครงการตามเงื่อนไขการให้เงินกู้ มาตรการนี้สืบเนื่องจากการที่ งบประมาณของโครงการนอกจากจะใช้เงินงบประมาณแผ่นดินแล้ว ยังต้องอาศัยเงินกู้ต่างประเทศ โดยมีเอทีบีเป็นผู้ให้เงินกู้ แกนนำชาวบ้านได้รับการช่วยเหลือจากเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในการ นำเสนอเรื่องร้องเรียน เลือกลงมาตรการนี้เพื่อให้เอทีบีหยุดให้เงินกู้ซึ่งก็เท่ากับเป็นการชะลอโครงการ ลงได้ ขณะเดียวกันการเปิดประเด็นเงินกู้เอทีบี ยังถูกใช้เป็น”กรณีตัวอย่าง” ที่แสดงถึงบทบาทของ เอทีบีที่มีต่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศกำลังพัฒนา

การเคลื่อนไหวของชาวบ้านเข้าไปเกี่ยวข้องกับเอทีบีอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเมื่อครั้งมีการประชุม ประจำปีของคณะกรรมการธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย ครั้งที่๑๓ ที่เชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๖-๘ พฤษภาคม ๒๕๔๓ ก่อนถึงวันประชุมกลุ่มองค์กรภาครัฐและเอกชนได้จัดกิจกรรมระดมความคิดเห็นอย่าง กว้างขวางโดยมีเป้าหมายที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างหน่วยงานรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น หน่วยงานรัฐบางแห่งจัดสัมมนาขึ้นล่วงหน้าถึง ๒ เดือนเพื่อลดกระแสการต่อต้านจากองค์กรพัฒนา เอกชนที่เตรียมการจะประท้วงการประชุมครั้งนี้ แม้ว่าจะมีการเชิญผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าร่วม การสัมมนาที่หน่วยงานรัฐเป็นผู้จัดด้วย แต่ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากองค์กรพัฒนาเอกชนว่า เป็นการจัดการสัมมนาเพื่อประชาสัมพันธ์งานมากกว่าจะเปิดเวทีให้ภาคประชาสังคม ดังนั้นฝ่ายองค์กร พัฒนาเอกชนเองจึงมีการจัดประชุมภาคประชาชนเป็นการคู่ขนานในระหว่างวันที่ ๓-๔ พฤษภาคม ๒๕๔๓ เพื่อสรุปข้อมูลจากภาคประชาชนเสนอต่อที่ประชุมเอทีบีด้วย กลุ่มเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนมี

ความเห็นว่าการที่ไทยกู้เงินเอดีบีมาได้สร้างผลกระทบในทางลบและความขัดแย้งในสังคมชั้น
หลายๆโครงการ โดยเฉพาะได้หือบยกกรณีโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่านเสนอต่อที่ประชุมเอดีบี เพื่อให้
ชะลอหรือระงับการให้เงินกู้แก่โครงการฯซึ่งเป็นโครงการฯที่ถูกคัดค้านจากประชาชนและมีความ
ไม่โปร่งใสในทางปฏิบัติ ในช่วงมีการประชุมเอดีบีที่เชียงใหม่ชาวบ้านและแกนนำชาวบ้านคลองด่าน
ได้ร่วมกับเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนเดินทางไปประท้วงเอดีบีด้วย

ต่อมาเมื่อ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ เอดีบีได้แถลงจากกรุงมะนิลาว่าจะให้คณะผู้เชี่ยวชาญ
อิสระพิจารณาทบทวนโครงการฯ หลังจากนั้นแกนนำชาวบ้านยังได้ยื่นหนังสือถึงประธานเอดีบีเรียกร้อง
ให้เอดีบีใช้กลไกการตรวจสอบเกี่ยวกับ “การดำเนินโครงการที่ผิดต่อนโยบายของเอดีบี” การดำเนินการ
ของเอดีบีได้รับการตั้งข้อสงสัยถึงความจริงใจ ผลจากการศึกษาของคณะกรรมการตรวจสอบอิสระของเอดีบี
ได้เสนอให้ขยายแนวเขตเพื่อป้องกันมลพิษโดยเฉพาะโลหะหนักจากน้ำที่ปล่อยทิ้งจากเดิม ๕๐๐ เมตร
เป็น ๑,๐๐๐ เมตร ในประเด็นนี้แกนนำชาวบ้านมองว่า เป็นการยอมรับว่าโครงการฯมีผลกระทบและ
สร้างความเสียหายให้กับสิ่งมีชีวิตและระบบนิเวศน์ทางทะเล ในที่สุดเอดีบีก็แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ
(Inspection Committee) ซึ่งเป็นคณะกรรมการจากสภาผู้บริหารของธนาคารเข้าดำเนินการด้วย